

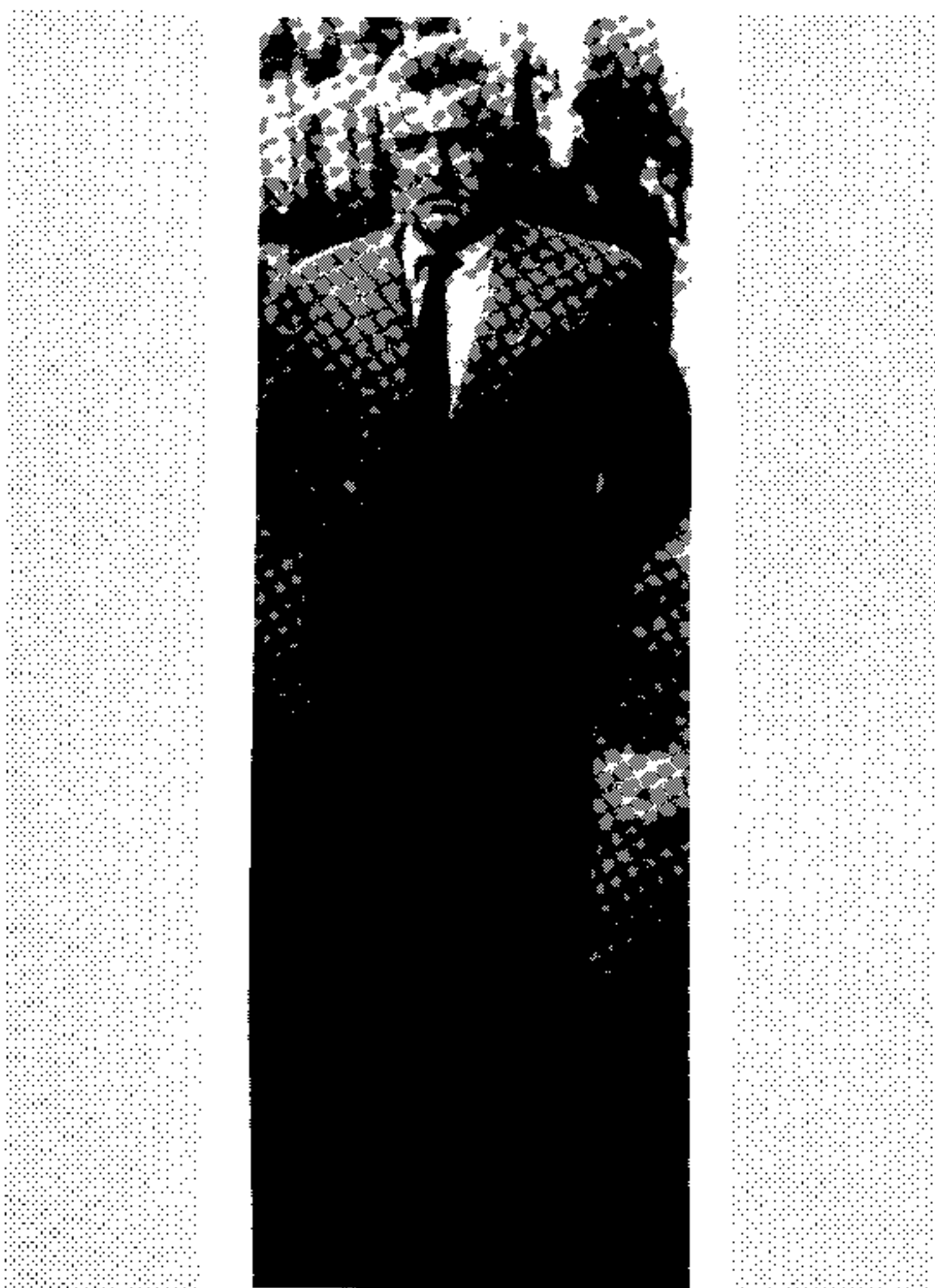
L'ORFEÓ MONTSIÀ

- NAIXEMENT, VIDA I MORT -

Per BAPTISTA QUEROL i BARRERA
1891 - 1972 (†)

Entre els papers familiars he trobat un quadern on el meu avi, Baptista Querol i Barrera ressenya, com molt bé ell titula, el naixement, la vida i la mort de l'Orfeó Montsià.

El meu paper en aquesta història es redueix a passar a màquina l'escrit pel meu avi, seguint literalment l'original. Per respecte a la veritat, l'espontaneïtat i la bona fe de l'autor, m'abstinc de fer cap comentari i modificació, limitant-me a corregir les faltes ortogràfiques en el seu llenguatge d'un aficionat literari faldut. -J. Lluís Masip i Querol.

Baptista Querol i Barrera, autor d'aquestes memòries de l'Orfeó Montsià

Tinc vuitanta anys, no crec que en visca gaires més. Per això, i trobant-me en tot el meu coneixement, ans que el perda em decideixo a posar en un sol escrit el que durant molts anys he anotat en papers i paperets: tot el que he viscut a l'Orfeó Montsià. Escriuré els moments de satisfacció i també els de sofriments; en aquests últims callaré el nom de les persones que al meu entendre no van actuar bé.

Crec que aquestes petites *Memòries* poden ser interessants per als ulldeconencs que vulguen conèixer la història de l'Orfeó que tants dies de glòria va donar als seus socis i saber com es va fer aquest magnífic local, sense cap ajuda de ningú, de cap institució, solament amb l'esforç i l'entusiasme dels socis, la majoria modestos llauradors, que aquí van deixar suor i dinerets.

Era el dia 28 de març de 1922, Dijous Sant. Al sortir de l'església d'assistir als oficis propis de la festa, conversaren Vicent Viscarro, Baltasar Barrera i Francisco Sorlí. Viscarro els va dir: «Voleu acompanyar-me a visitar el Sr. Moreira i proposar-li si voldria organitzar un cor o orfeó, com va fer a Tortosa, que jo hi cantava, quan estava allí?». Tot seguit tots tres van anar a fer aquesta visita. El senyor Moreira estava d'administrador a la fàbrica de sansa del Sr. Alifonso Gas, de Tortosa, a uns dos km del poble, i allí vivia amb la seua família. Van trobar a casa aquest senyor i li van exposar el motiu de la seua visita. Viscarro, que portava la veu cantant, després de saludar-lo li va dir que de molt jove estava de dependent en una botiga de roba a Tortosa i que formava part com a

cantaire de l'Orfeó Tortosí, que el Sr. Moreira dirigia i havia fundat. I va afegir: «Com siga que ara vostè viu aquí, i aquí hi ha molta afició al cant, li voldríem demanar que fundés un orfeó com va fer a Tortosa. Si es decideix estem segurs que trobarem els cantors que siguen necessaris». El Sr. Moreira els va escoltar amb molta atenció i els va contestar: «agraeixo la vostra atenció i la gentilesa que heu tingut de fer-me aquesta visita i exposar-me aquest gran pla de la fundació d'un orfeó a Ulldacona, perquè, d'arribar-se a fer, seria una obra de gran profit per a la joventut, però no dóna resultat reunir una dotzena d'homes i formar un cor, que prompte s'apaga l'entusiasme i desapareix. Per formar l'orfeó que em proposeu, seria convenient que el formessen la majoria de joves del poble, perquè el cant fóra el mitjà de reunir-los, però la finalitat i objectiu principal és la instrucció, la formació del caràcter, la convivència en societat, inspirar-los els sentiments de germanat, formar l'home conscient dels seus actes». En fi, els va exposar un munt d'idees i projectes, que més que una conversa corrent pareixia una lliçó filosòfico-social. Aquests eren els ideals d'aquest gran home i que va procurar més endavant fer sentir als seus orfeonistes. Després de tota aquesta explicació els digué: «Si per començar trobeu vuitanta homes, veniu a buscar-me, que estic segur que podrem fer aquest orfeó». Tot això ens van explicar els tres visitants quan, poques hores després de la visita, ens reuníem alguns amics. Tot seguit vam començar a buscar gent disposada a cantar. Això succeïa, com ja he dit, el Dijous Sant, 28 de març, de 1922, i el dia de Pasqua ja érem més de vuitanta els homes disposats a formar la massa coral. Es va tornar a parlar amb el Sr. Moreira, anunciant-li que ja teníem els cantaires que havia demanat i que esperàvem les seues ordres per començar. Es va quedar molt sorprès que en tan poc temps s'hagués trobat tanta gent. Després d'aquesta notícia van quedar que el divendres vinent, dia 5 d'abril, es faria la primera reunió i assaig.

Aquí tenim dues dates històriques en la vida de l'Orfeó: 28 de març, visita al Sr. Moreira i exposició del projecte de formació; 5 d'abril, o sia, vuit dies després, formació i primer assaig.

La primera reunió i assaig el vam fer al cafè de la Viuda, situat al carrer Major, davant de les monges Agustines (ara ja no existeix aquest cafè). Es va buscar aquest local per retre homenatge al Sr. Pepe Rovira, fillastre de la viuda, ama del cafè, i que va ser un gran amic del cant i director d'un cor de cantaires escollits. En aquesta primera reunió es va donar nom a l'entitat: es diria ORFEÓ MONTSIÀ, com la nostra muntanya. També es va nomenar una comissió per visitar les autoritats i comunicar-los la creació d'aquesta entitat. Van ser designats per formar-la Vicent Viscarro, Ramon Mitjavila, Eduardo Galià i el que escriu aquesta memòria. Després d'aquests nomenaments es va començar el primer assaig. Les obres escollides foren *L'Empordà* i *L'Emigrant*.

¡Quina gran impressió causava sentir cantar tantes veus juntes, uns cent homes!.

El divendres següent, dia 12 d'abril, es va fer el segon assaig i es va donar forma legal a l'entitat, nomenant la primera Junta Directiva, en la forma següent:

director-fundador	Juan Moreira
president	Vicent Viscarro
vice-president	Baptista Querol
secretari	Federico Guimerà

Els altres vocals, el nom dels quals no recordo, foren nou. El Sr. Moreira es va encarregar de redactar el Reglament, que va ser aprovat pel governador civil, Sr. Àngel Zurita, el 29 de maig del mateix any. Aquesta Junta havia de reunir-se tots els dissabtes i cada membre havia d'aportar cinc socis protectors. La quota d'inscripció era de 50 cèntims i després una pesseta cada mes. Confesso que va ser molt difícil complir aquest compromís, perquè com era el començament, la gent es resistia.

El tercer assaig encara es va fer al cafè de la Viuda, però cada dia augmentava el nombre de cantaires: s'havia de buscar un local més gran. La Sra. Rafela, la Viuda, va tenir molta pena, però se'n va fer càrrec.

Vam parlar amb el Sr. Coscollano, propietari del teatre i cine l'Ateneu. Ens vam posar d'acord: pagaríem 25 ptes. mensuals, es

donarien classes de solfeig tres nits, una nit assajaríem els tenors, una altra els barítons i baixos i els divendres tots junts.

En aquests assajos el Mestre explicava el significat de les obres que cantàvem i la gran obra dels orfeons. Tan interessants eren aquests «sermons», com els van batejar la gent, que vam acordar fer pagar 25 cèntims per entrar a presenciar aquests assajos i el teatre estava ple.

El juny d'aquest mateix any es va augmentar la massa coral, donant entrada a dones i xiquets. I com que en aquells temps aquí al poble no havíem vist cantar junts homes, dones i xiquets, va augmentar la curiositat i tots els divendres el teatre estava ple de públic, que més que un assaig, semblava un festival. A més totes les nits de vuit a dotze no es parava de treballar preparant les diverses cordes per a l'assaig conjunt del divendres.

Quan va estar ja l'Orfeó format es va pensar de fer una senyera, i ens vam posar en contacte amb un pintor de Tortosa, que en va projectar el disseny. En primer terme figurava la muntanya del Montsià seguida d'unes quantes cases del poble, al centre la bandera espanyola, després l'ensenya de Catalunya i, per acabar, les inicials del nostre Orfeó Montsià.

La confecció de la Senyera es va encomanar a la casa Jorba de Barcelona, que la va fer tota brodada a mà amb fil d'or i plata. En aquell temps ens va costar dues mil cinc-centes pessetes, que per a nosaltres era un capital. Per a pagar aquesta quantitat, ja que l'Orfeó tenia pocs ingressos, vam sol·licitar l'ajuda econòmica de totes les autoritats, des del diputat Sr. Kindelan fins a l'Ajuntament. Tots van respondre amb una petita quantitat i els cantaires també van participar amb uns cèntims, ja que volíem que la senyera fos de tots.

D'aquell grup de cent cantaires amb què vam començar ja n'érem 220, sense comptar els que per no sacrificar-se en l'obligació dels assajos van plegar de cantar, però la majoria es quedaven de socis protectors.

Per causes particulars dimiteix de

president el Sr. Viscarro, i com que jo era el vice-president em vaig haver de fer càrrec de la Presidència. Dies després vam rebre la Senyera i vam assenyalar el dia tres de setembre del mateix any 1922 per a la benedicció. Havíem de buscar els padrins, i després de pensar alguns noms, vam decidir convidar com a padrins la Srta. Enriqueta Traginer, veïna d'Ulldecona, i el Sr. Evarist Fàbregues, de Reus, director general del Banc de Tortosa. Els dos acceptaren la nostra invitació. La senyora padrina va fer l'obsequi de les mantilles a les orfeonistes. Pel que fa a les barretines, cada cantaire es va pagar la seua. Per a comprar-les el secretari, Sr. Federico Guimerà, es va desplaçar a Barcelona.

Arribat el dia 3 de setembre es va fer una gran festa. A la nostra església, plena de gom a gom amb tots els orfeonistes lluint les barretines i mantilles que estrenaven i amb la nova Senyera portada per l'orfeonista Sr. Ramon Mitjavila, es va procedir a la cerimònia de la benedicció. Al sortir de l'església l'Orfeó va entonar *El Cant de la Senyera* en presència de tot el poble. Va ser un acte molt emotiu que sempre recordarem. A continuació al Teatre l'Ateneu va tenir lloc un esplèndid banquet, obsequi del padrí Sr. Fàbregues. Van ser convidats a aquesta festa el canonge D. José Matamoros, fill d'Alcanar i amic del Sr. Moreira; també hi van assistir el Sr. Recasens i Sr. Blasi del Banc de Reus. Durant el banquet es van pronunciar eloqüents parlaments elogiant el treball que feien els orfeons i desitjant un gloriós avenir al nostre Orfeó.

A la nit, i al camp de futbol, l'Orfeó Montsià va oferir a tot el poble un concert i una obra de teatre, que foren molt aplaudits.

El diumenge següent, festa de l'Ermita, l'alcalde, Sr. Querol, va invitar tot l'Orfeó a la festa. Vam cantar una Salve i altres composicions litúrgiques, vam participar del típic arròs i a la tarda ens vam acomiadar de la nostra patrona, la Verge de la Pietat, repetint la Salve.

Les primeres dificultats van sorgir entre el Sr. Moreira i el Sr. Coscollano el dia de la benedicció de la Senyera, sobre el banquet,

que va ser servit pel senyor Coscollano. La discussió va arribar a tal punt que a pesar de la meua intervenció procurant arreglar-ho, vam haver de deixar el local. No va ser fàcil trobar un bon local per allotjar la coral. Hi havia un local que es deia El Liceo, saló-cafè d'un Sr. Beltran que vivia a les Cases d'Alcanar i que estava tancat. El vam visitar el Sr. Mitjavila i jo. Ens va rebre molt atent, però ens va dir que sentint-ho molt no ens el podia llogar, perquè no era seu i en el contracte deia que no el podia cedir a ningú. Vist que no trobàvem lloc, vam acudir al senyor alcalde i, atent com sempre, ens va oferir l'església del convent davant de l'Ajuntament, però advertint que estava plena de trastos que hauríem de traure nosaltres. Vam acceptar contents, i treballant tots els orfeonistes, en pocs dies el vam deixar net per donar classes i assajar.

Solucionat l'assumpte del local, calia afrontar un altre problema: no teníem seients per poder fer les classes i assajar; tampoc teníem els diners per comprar-los. Es va acordar convocar una Junta General per exposar als socis aquesta necessitat i proposar-los que l'Entitat emetria unes obligacions de 100, 200 i 500 ptes. sense interès ni termini fix d'amortització, que serien liquidades quan l'Orfeó tingués diners. La quantitat recollida fóra per fer els bancs, comprar cadires i fer un escenari per fer teatre i donar concerts.

Era el mes d'octubre del mateix any 1922, la primera Junta General que es convocava després de la constitució de l'Entitat, i per poc acaba malament. Se'ns va filtrar que hi assistirien uns socis poc conformes amb els sermons del Sr. Moreira i que proposarien que es nomenés sots-director de l'Orfeó un senyor, bon músic i de prestigi dins el poble. Començada la Junta General, que em va tocar presidir a mi, vaig exposar-ne el motiu, que era emetre unes obligacions per fer front a les necessitats de bancs, cadires i escenari. Demana la paraula un senyor del grup i pregunta quina era l'obra que portava a cap l'Orfeó. El Sr. Moreira diu als cantaires que es posen drets i, amb gran exposició de detalls, explica el que es feia: classes de solfeig, de cultura general, assajos

de música i cant, obres de teatre i totes les altres coses pròpies dels orfeons, com es feia a tot Catalunya.

El mateix soci torna a preguntar si la Junta, donat cas que l'actual director no pogués seguir, tenia previst un director-substitut. Vaig contestar que si es presentava aquest cas, la Junta que hi hagués ja solucionaria el problema, però que la Junta actual considerava poc correcte i delicat, uns mesos després de la seua actuació en un Orfeó que ell acabava de fundar i que tan bé marxava gràcies al seu treball, a la seua dedicació total (ja que no mirava hores, ni cobrava res), que es nomenés un substitut sense comptar amb ell, ni haver-lo demanat. «Si el mestre necessita un sots-director ja ho demanarà. Si ara es nomena un substitut semblarà que no estem contents del mestre i que el volem traure». La majoria de socis van aplaudir aquesta manifestació, però el grupet de descontents començaren a cridar i xiular. Enmig d'aquest escàndol, el soci Sr. José Nofre demana la paraula i diu: «Sr. president, quin és el motiu d'esta reunió?». De nou explico l'objecte de la convocatòria. Tot seguit el Sr. Nofre diu: «Anoteu al meu nom 500 ptes.». De seguit el Sr. Sauch, el Sr. Balada i altres subscriuen la mateixa quantitat, altres socis 200, altres cent... Una apoteosi! Jo dic que faré de franc els bancs i altra feina de fuster. Els socis quedaren contents de la intervenció del Sr. Nofre i a la primera renovació de la Junta Directiva el nomenaren president. Assossegats els ànims, la majoria de protestants van ser bons col·laboradors i van ocupar càrrecs dins de l'Entitat.

Crec que ja va sent l'hora d'explicar qui era el nostre mestre: Juan Moreira Ramos era fill d'un músic militar, potser per això tenia tanta afició i facultats per a la música. La seua mare era de Tortosa; com es veu pel seu cognom, era d'ascendència gallega. De menut va entrar a formar part de l'escolania de la Catedral i després va entrar al Seminari, on va estudiar la carrera de capellà durant onze anys i va adquirir una gran cultura. El 1905 va fundar l'Orfeó Tortosí i més tard l'Escola de Música del Seminari. Tenia una gran energia i una capacitat

de treball grandíssima, es va donar en cos i ànima al nostre Orfeó, que va ser en tot i per tot obra seua.

Ja tenint bancs i cadires, l'escenari fet i tot en marxa, celebrant-se vetlades literàries, de teatre i concursos literaris, el Sr. alcalde em crida dient que tenia anunciada la visita del diputat pel districte, Sr. Kindelan, i que li agradaria que l'Orfeó l'obsequiés amb una vetlada, però que hi tingués entrada lliure tothom, ja que a les actuacions al nostre local només hi podien entrar socis. Exposat l'assumpte a la Junta i mestre director, van trobar bé la petició del Sr. alcalde. Es va celebrar el concert amb molta assistència de públic, sobretot dels partidaris del Sr. alcalde. El Sr. Kindelan, agraït de l'atenció, ens va donar les gràcies i una quantitat en metàl·lic.

Com que el Sr. Moreira vivia a la fàbrica de sansa, a dos quilòmetres del poble, i totes les nits eren tants els socis que volien acompanyar-lo fins a casa, es va nomenar un torn d'homes per a cada nit i així tots van quedar contents. El mestre moltes nits plegava a les dues de la matinada, assajant, donant explicacions. Era incansable i tots l'escoltàvem badant.

Des de la seua fundació la massa coral es va organitzar per cordes: tenors, baixos i barítons; els xiquets i noies igual. Per poder en un moment donat reunir-los tots es va nomenar un cap de corda i un cap de banc; a cada banc hi havia cinc orfeonistes. D'aquesta manera el director donava una ordre al cap de corda i aquest al cap de banc. Ja en aquest any 1922, any de la fundació, van ser diversos els concerts, vetlades literàries i obres de teatre que es van fer.

A la primeria de l'any 1923 es renova la Junta Directiva i es nomena president el Sr. José Nofre Jesús i com a un dels vocals el seu amic Ramon Navarro. Jo passo a vice-president i continua de secretari Federico Guimerà. Aquesta nova Junta, davall l'impuls i energia del Sr. Nofre, va pensar d'adquirir un local propi i evitar els continus canvis i problemes que en menys d'un any havíem tingut, que semblava

que fóssem *El judío errante*. Es va pensar d'adquirir unes casetes i uns terrenys propietat de D. José Hierro i vam començar les gestions per comprar aquestes propietats.

Per tenir un local propi teníem molt entusiasme, però no teníem diners. Vam sol·licitar un crèdit al Banc de Tortosa, que se'ns va prometre. També vam pensar fer una visita homenatge al padrí de la nostra Senyera, el Sr. Evarist Fàbregues, de Reus, que sabíem, i ho havia demostrat, que era un gran filàntrop. Ens proposàvem explicar-li el nostre gran projecte, demanar-li consell i, sobretot, ajuda. El dia 3 de juny tot l'Orfeó, la Junta Directiva, la padrina de la Senyera, Srta. Traginer, i fins i tot el nostre alcalde, Sr. Querol, ens vam traslladar amb el correu de la nit fins a Salou i d'allí a Reus. Ens esperaven els dirigents del Centre de Lectura, que ens van portar a l'Ajuntament, on vam saludar les autoritats i el poble amb unes cançons. A continuació al magnífic local del Centre de Lectura, que fou una donació del Sr. Fàbregues, vam cantar unes cançons en honor al padrí de la nostra Senyera. El president del Centre ens donà la benvinguda i glossà el símbol de la nostra Senyera, estenent-se sobre els llocs més bonics del Montsià, que havia recorregut com a membre actiu del Centre Excursionista de Reus. Li va contestar el nostre president amb un magnífic parlament com ell sabia fer molt bé. Després ens van obsequiar amb un magnífic banquet a l'Hotel de Londres, el millor de la ciutat. Després de dinar, la Junta ens vam reunir amb el Sr. Fàbregues i li vam exposar el nostre propòsit de construir un local per a la nostra entitat; va trobar molt bé aquest projecte, ens va animar a portar-lo a cap i, el que és millor, ens va prometre la seua ajuda econòmica.

A la tarda, en el Teatre Bartrina, una part del magnífic local del Centre de Lectura, va tenir lloc el concert a càrrec del nostre Orfeó, que va estar a l'altura del culte públic de Reus. Era la primera excursió que fèiem, el nostre repertori fou variat i selecte; recordo que es va interpretar *La Cacería Real*, que va resultar d'una execució magistral, i el solista Agustí Viscarro va estar inspirat com mai. Més tard vam tornar

a casa, contents, orgullosos de la nostra actuació i, sobretot, somniant de tenir un local més menut, però semblant al del Centre de Lectura.

De retorn d'aquesta visita vam reprendre amb més entusiasme les gestions amb el Sr. Hierro i al principi de setembre es van comprar les seues propietats. Aquest mateix mes va tenir lloc la proclamació de la Dictadura del general Primo de Rivera. Tots els ajuntaments foren cessats i també el Sr. Querol, que ens facilità el local que usàvem. El nou Ajuntament ens va instar perquè deixéssim lliure l'església del convent que ocupàvem, ja que deien que no volien compromisos. Això va fer accelerar la construcció del nou local. El Sr. Blasi, director del Banc de Tortosa, que ens havia concedit l'emprèstit, volia encarregar el projecte a l'arquitecte Sr. Montguió. El seu projecte era molt elevat per a una entitat que no tenia diners i tot s'havia de fer a crèdit. El Sr. Moreira sostenia que fent un local com el cine Doré de Tortosa era suficient per a les nostres necessitats. Aquest cine el van construir en un mes i va costar vint mil ptes. Però com que deien que tot ens ho donarien i no ens van donar res, com ja explicaré més endavant, es va decidir portar a cap el projecte de l'arquitecte, que no sabem quant costaria.

Es va convocar Junta General Extraordinària i van acudir tots els cantaires i socis protectors i, enmig d'un gran entusiasme, es va acordar emprendre la gran obra. Els socis portarien a peu d'obra el material de pedra, calç i arena necessaris; també treballarien de peons i solament es pagaria el jornal dels paletes. L'encarregat de l'obra fou el constructor Sr. Baptista Prades. Pocs dies després, amb una gran festa, es va fer la col·locació de la primera pedra, que està al fons de la porta núm. 5 del carrer Orfeó, entrant per la part dreta. És una pedra quadrada, treballada, amb un forat on es van depositar monedes d'aquell temps, diaris del dia i l'acta firmada per les autoritats (era alcalde el Sr. Lucas, *Fanya*) i també el nostre president i el Sr. Fàbregues. El canonge Matamoros va fer la benedicció. Hi va haver discursos; recordo les paraules del Sr. Fàbregues: «Estic molt satisfet d'haver apadrinat

la vostra Senyera, m'admira el vostre entusiasme per a la construcció del vostre Casal. Jo sols us diré una cosa: que tant com aportareu vosaltres aportaré jo. Ànim i endavant». Tot era alegria, contentació i entusiasme. Així vam emprendre aquesta obra, que tantes preocupacions, treballs i disgustos ens va reportar a la Junta Directiva.

Convocada Junta General de l'Orfeó, el nostre president, que estava en contacte amb el Sr. Fàbregues, ens comunica que dit Sr. li havia dit que li donaria un talonari del seu compte corrent del Banc de Tortosa firmat i en blanc, on ell escriuria la quantitat necessària per pagar les obres. I que tots els vagons de ciment de la marca Sansón que gastéssim, ja havia donat ordres a la fàbrica d'enviar els vagons i el taló a nom de l'Orfeó, i la factura al seu nom, ja que ell n'era el primer accionista. En teoria tot eren flors i violes. Mentrestant, i per pagar els paletes i altres despeses, la Junta anàvem traient diners del crèdit que ens havia concedit el Banc i firmàvem lletres personals, a termini fix, però amb el compromís amb el director que no les pagaríem, sinó que foren renovades fins que tinguéssim diners.

Arriba el primer vagó de ciment i amb ell el primer espant: la factura va a nom de l'Orfeó i el pagament a termini fix. El Sr. Nofre, que tenia gran confiança en les promeses del Sr. Fàbregues, creu que és una equivocació i diu que ja escriurà al gerent de la fàbrica de ciment. Contesten que per aquesta vegada que ja estava comptabilitzat i que paguéssim el vagó, que ja no passaria més. Però no va ser així, van anar arribant els vagons i nosaltres pagant-los. El president, que tinguéssim confiança, que tot s'arreglaria. La nostra preocupació augmentava, també el Sr. Moreira estava disgustat i es reafirmava en la seua idea que construíssem un local més modest, suficient per a les nostres necessitats, que amb les aportacions dels socis n'hi hauria prou, sense endeutar-nos amb aquests crèdits.

Enmig d'aquestes preocupacions m'avisa el Sr. Navarro, que era el director del Banc a Ulldecona, que em volia parlar. Hi acudeixo i

em diu: «No sé què deu estar passant entre el Banc, el Sr. Fàbregues i el Sr. Blasi, el cert és que us he de parlar a tota la Junta, avisa a tots que vinguen aquesta tarda a les tres al Banc». El fet és que tenia ordre de no renovar les lletres que teníem firmades, i si no les pagàvem les havia de protestar. A propòsit, que era el dia 22 de desembre, en què es fa el sorteig de Nadal, i vaig pensar que ens havia tocat la grossa. Vaig avisar el mestre, Sr. Moreira, José Nofre, Manuel Bosch, Baptista Prades, Pepito Navarro, José Llansola i alguns altres que no recordo. A les tres vam acudir al Banc; allí el Sr. Navarro em va dir que fes cap al despatx del notari i els altres que s'esperessen allí. Al despatx del Sr. Figueres, que així es deia el notari, hi havia el Sr. Blasi, el Sr. Moreira i el Sr. Nofre. El Sr. Blasi, defensant els interessos del banc, volia que ens féssim càrrec de totes les lletres que havíem acceptat els membres de la Junta i que les paguéssim. Nosaltres no hi estàvem conformes i el notari es va posar al nostre costat. Jo vaig anar al Banc, on hi havia els restants membres de la Junta i, sorpresos i indignats, tampoc estaven disposats a pagar les lletres de la seua butxaca.

Ens vam reunir tots els interessats amb el banquer i la qüestió es va anar caldejant, ja que el Sr. Blasi ens va dir al firmar les lletres que sols era una formalitat bancària, de manera que nosaltres ja sabíem al firmar el compromís que adquiríem i ell ens havia enganyat; a més, tots aquests diners estaven invertits en l'obra de l'Orfeó, que es construïa. Amb to ja amenaçador li vam dir que si ell arribava al protest i execució de les lletres no responíem del que li podia passar, perquè no estàvem disposats a ser víctimes d'aquest abús. El notari va proposar una fórmula, que de moment el Banc no volia acceptar, però que, a la fi, veient la nostra energia i que erem víctimes d'un engany, va acceptar. Es va convocar una Junta General i es va exposar als socis el que passava i se'ls va explicar el pla del Sr. notari, que era el següent: es faria una escriptura en què l'Orfeó reconeixia el deute que teníem amb el Banc de Tortosa, després s'emetrien unes obligacions de 200 ptes. cadascuna, pel total de les lletres firmades. Els membres de la Junta en vam adquirir una

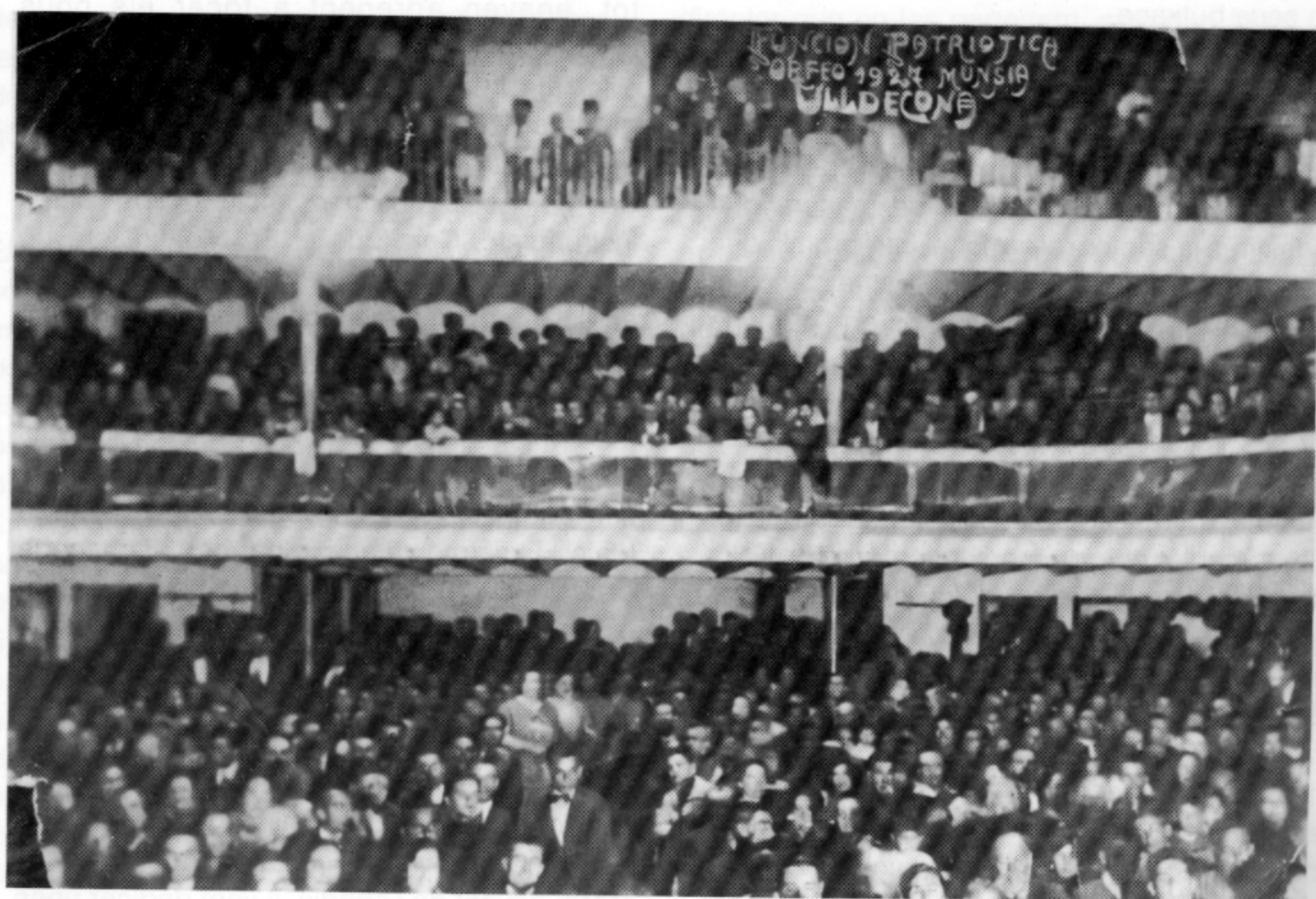
gran part i les restants van quedar en poder del Banc. L'import total de les lletres era de 200.000 ptes., una quantitat molt important en moneda de l'any 1923. Els socis assistents a la Junta van acceptar aquesta solució, i així es va acabar aquest malson que vam patir durant les festes de Nadal.

Al notari Sr. Figueres hem d'agrair el nostre alliberament, i aquest senyor encara va fer més: dels seus honoraris, reunions, discussions, escriptura, fer les obligacions, etc. ens va presentar una factura a l'Orfeó, però no va voler cobrar un cèntim; va dir que els diners els gastéssim en l'adquisició d'instruments per a l'orquestra que s'estava formant, i vam comprar una pianola, una flauta i un cornetí.

En tot aquest temps, a pesar dels ensurts i preocupacions, la massa coral no parava d'assajar, augmentant el seu repertori i perfeccionant-se artísticament. Els membres de l'orquestra, un grup de joves entusiastes, que mai havien tocat cap instrument, davall la direcció de l'enciclopèdic mestre, que sabia de tot, anaven aprenent a tocar els nous instruments, alguns de la seua propietat, altres adquirits per l'Entitat. L'any 1926 actua per primera vegada l'Orquestra; la formen 40 músics, entre nois i noies: hi ha dos contrabaixos, dos violoncel·ls, una viola, molts violins i altres instruments. Com que el Sr. Moreira era un director infatigable i que sabia de tot, aviat va actuar amb gran perfecció, fins al punt que prompte van començar a assajar la *Missa Pontifical* de Perossi a gran orquestra, i per la Festa Major de Sant Lluç la vam interpretar junts l'Orfeó i l'Orquestra, amb tanta perfecció que va ser l'admiració de tots els assistents a la Missa Major. El sermó va anar a càrrec del canonge de València, Dr. Weucher, que no sabia com expressar la seua admiració pel fet que en un poble de pagesos aquests poguessen executar d'aquella manera una gran missa pròpia de conjunts d'una gran ciutat. Ens va exhortar a seguir endavant conservant aquesta gran joia artística que era el nostre estimat Orfeó. Després de la missa, com que s'hostatjava a casa del Sr. rector davant de l'abadia, li vam dedicar unes cançons que va agrair emocionat.

Façana guarnida del Teatre Orfeó. Any 1927

Interior del Teatre Orfeó. Any 1927

La nostra entitat, a més del cant, que era el principal, va establir classes d'ensenyança general, i un grup d'alumnes més avançats feien el càlcul mercantil. A la clausura del curs es feia una gran festa i el director Sr. Moreira llegia una Memòria explicant el treball realitzat, nombre d'alumnes, avanços aconseguits i repartiment de premis. A la clausura de l'any 1928 va assistir el Sr. Bau de Tortosa, alcalde d'aquesta ciutat i a la vegada assembleista a Madrid.

A més del viatge a Reus, se'n van fer molts altres: per la festa de la Puríssima, i convidats per aquesta associació, vam anar a Vila-real. Hi vam estar tres dies, allotjats a les cases dels socis. Vam cantar diverses vegades a l'església, a la processó; i vam donar un concert en un cine. Va ser un gran viatge.

També vam anar a Amposta; ens hi vam traslladar amb els carros dels orfeonistes. Pel camí tot van ser cants i alegria, ens vam allotjar a les cases particulars, que no sabien què fer-nos perquè estiguéssim contents. Vam fer diversos concerts, que foren molt aplaudits.

També vam anar a Santa Bàrbara, aquesta vegada en tren. Aquest dia va fer molt mal temps: pluja i vent. Havíem d'actuar a la Plaça, però no era possible; llavors el senyor rector, Mn. Milian, va obrir l'església, que es va omplir de gom a gom, i allí vam celebrar el concert. El senyor rector, des de la trona, anava dient i explicant el que anàvem a cantar, i va resultar una gran festa.

Alguns dels altres viatges van ser a Tortosa, Castelló, Almassora, Morella, Alcalà. A tot arreu vam tenir un gran èxit. Quan tornàvem d'Alcalà, al passar per davant de la finca del Sr. Marquès de Benicarló, aquest Sr., que havia sentit els nostres concerts, ens va obsequiar amb pastes i vi bo. A tots els llocs que anàvem teníem un gran èxit artístic i érem obsequiats amb afecte.

La vida de l'Orfeó era com el rosari: un seguit de goig, glòria i dolor. Un d'aquests dolors el va patir el mestre Moreira: tenia quatre fills, Carme, Cinta, Lluís i Conxa, i la mort s'hi va acarnissar. Aquesta família, que llavors vivia al carrer Major en una casa del Sr. Alfara, va

Orquestra de cambra de l'Orfeó Montsià. Jardí del Teatre. Any 1928

L'Orfeó Montsià l'any 1931, durant la segona presidència de Baptista Querol

perdre successivament els tres primers joves. Tots eren orfeonistes i molt estimats per tot l'Orfeó. Va ser una gran pena i no cal dir per als seus pares. El formidable Sr. Moreira va quedar xafat per sempre.

Ja instal·lats al nostre local, es va pensar de muntar el servei de cafè com a lloc de reunió dels orfeonistes. La junta va quedar que Agustí Viscarro i Francisco Sorlí s'encarregarien de tot com a conserges, no pagarien lloguer, sols la llum, i es cuidarien pel seu compte de la neteja del local. D'aquesta manera va funcionar bastant temps, però després Sorlí va plegar, continuant sol i en les mateixes condicions Viscarro, fins que temps després va dir que s'ho volia deixar. Llavors la Junta va decidir que s'encarregués del cafè la nostra Entitat. Ens vam posar d'acord sobre el preu del mobiliari, però com que no hi havia fons, Nofre i jo vam firmar una lletra (es veu que encara no havíem escarmentat de les firmades al Banc) i el negoci va anar tan bé que al mateix any ja la vam pagar. Per atendre el local es va nomenar conserge Màrtir Borràs, que va viure allí amb la seua família. També vam comprar una màquina de fer cine, que també portava com administració la Junta i també donava, encara que poc, algun benefici.

Tot marxava bé, érem pobres però alegrets. Les classes de solfeig, les de cultura general, els assaigs de la massa coral, de l'Orquestra, el rendiment del cine, el del cafè... tot rutllava. No vull enumerar el repertori que l'Orfeó, l'Orquestra i el grup escènic anaven acumulant, perquè necessitaria molt de lloc i cansaria el lector. En això que un altre misteri de dolor cau sobre l'Entitat i sobre mi. Érem a primers de gener del 1930. Reunida la Junta Directiva per preparar la Junta General, en què s'havia de renovar la Junta Directiva, el Sr. Nofre ens anuncia el seu propòsit de deixar la Presidència, ja que es volia dedicar de ple a la política i considerava les dues coses incompatibles. Aquesta notícia ens va caure com un cop de maça. Convocada la Junta General, el senyor Nofre exposa els motius pels quals deixava la Presidència que ocupava des de l'any 1923. Després de donar les gràcies a tots els socis i en especial als companys de la Directiva per la confiança i col·laboració que li havíem donat, proposa que jo em faça càrrec de la Presidència, ja que, segons ell, en tots aquests anys havia estat el vice-president i, per tant, ho faria molt bé. Aprovada per tots aquesta proposta, ja em tens de successor d'un home al nivell del qual, per les seues excepcionals qualitats, entre les

quals hi havia haver-se format un equip de incondicionals que s'ho jugarien tot pel ell, era impossible d'estar.

En aquell temps i quasi damunt de les eleccions que van portar la República, la política local estava molt dividida entre Nofre, l'alcalde Querol i Salomon. Tots eren socis de l'Orfeó i freqüentaven el cafè, i com que allí no es podia fer propaganda política, a final de febrer el Sr. Nofre m'envia per la seua senyora una carta (que encara guardo) en què m'anuncia que deixaria de freqüentar l'Orfeó per motius polítics i que si alguna vegada necessitàvem alguna cosa d'ell, gustós ens ajudaria. Tot seguit vaig anar a parlar-li a casa seua, pregant-li que en aquells moments l'Orfeó era una gran cosa, en part fruit del seu esforç, i que si ens deixava tot se'n ressentiria, com així va ser.

Diuen que les desgràcies no vénen soles. Poc després de marxar el Sr. Nofre, al mestre Moreira el reclama a Tortosa el Sr. Bau per estar al capdavant de la seua fàbrica, i allí es va traslladar. Ja us podeu afigurar com vam quedar. Una coral és una planta molt delicada, l'entusiasme la fa nàixer, però com deia el Sr. Moreira als tres socis fundadors, aquesta calor aviat s'apaga i tot se'n va en orris. El difícil és conservar l'entusiasme, sobretot quan hi ha dificultats. Per conservar l'entusiasme de l'Orquestra i dels orfeonistes, el Sr. Moreira va venir un dia a la setmana, unes dues o tres setmanes, però després va dir que no podia venir més. En vista de la gravetat de la situació vam reunir tots els socis dient-los que si tots estaven conformes i disposats a seguir, buscaríem on fos un mestre-director a fi de continuar i evitar que l'Orfeó es desfés. Tots a una van donar la seua conformitat i vam decidir que mentre la Junta feia les gestions oportunes ens reuniríem tots cada divendres, sense faltar ningú, per anar canviant impressions i estar al corrent de les gestions que es fessen. Com que feia molt de temps que no s'assajava ni es feia cap concert, vam pensar sol·licitar del Sr. Alfonso, pianista de Benicarló, que en preparés un. Aquest senyor va acceptar i vam fer un concert, que va omplir el Teatre enmig d'un gran entusiasme.

Per trobar un mestre-director van anar a Barcelona Juli Febrer, Miquel Muñoz i Bautista Oms; van visitar l'Orfeó Català, van explicar al mestre Millet el nostre cas i li van demanar que ens orientés per trobar un director. Després d'anomenar-ne alguns, els va dirigir a un músic molt bó, que dirigia l'Orfeó Atlàntida. El van anar a trobar i li van exposar el que volien. Es va parlar de les condicions econòmiques, les mateixes que amb el senyor Moreira: 500 ptes. al mes, pis gratis, de la mateixa manera que les consumicions al cafè de l'entitat. Aquí he de fer una referència sobre el Sr. Moreira. Al començament de l'Orfeó i durant molt de temps no va cobrar un cèntim, ja que vivia del sou de la fàbrica de sansa. Al tenir algunes diferències amb el propietari de la fàbrica havia de traslladar-se a Castelló. Davant d'aquesta situació en Junta General i perquè no marxés, tenint en compte que vivia del seu treball, li vam oferir 500 ptes. al mes, casa (la que vam llogar al Sr. Alfara) i les consumicions al cafè de l'Orfeó. Això és el que es va oferir al Sr. Normand Soler, que així es deia el director de la Coral Atlàntida. Eren un sou i unes condicions de les més bones que es feien en aquell temps, en què un jornalier cobrava 4 ptes. de jornal. En principi al Sr. Soler

En Normand Soler, mestre-director en la 2a etapa de l'Orfeó Montsià

LA VANGUARDIA

BARCELONA

NOTAS GRÁFICAS

Martes 15 de Julio de 1930

OCHO PAGINAS

EL FESTIVAL DE LOS ORFEONES DE CATALUÑA

Desfile de uno de los Orfeones que participaron en el Festival. (Fot. Sagarra)

La nostra senyera i acompanyants en el Festival de Barcelona,
organitzat per la Germanor d'Orfeons de Catalunya

li va semblar bé i van quedar que vindria a Ulldecona a veure l'ambient i conèixer la massa coral. Van quedar en el dia que vindria i els comissionats van tornar contents del seu èxit.

El dia convingut es va presentar el Sr. Soler, la seua senyora i un xiquet menudet. Al vespre va assajar amb la coral. Va quedar satisfet de trobar una massa coral ben preparada, molt disciplinada i amb una majoria de bones veus. A nosaltres també ens va agradar el nou mestre i vam quedar conformes perquè comencés tot seguit. Li vam llogar la casa de Carlos Pasalamar al carrer Major. El Sr. Soler, coneixedor del moviment orfeonista de Barcelona, ens va indicar que ens inscrivíssem al grup Germanor d'Orfeons de Catalunya, i així ho vam fer. Pagàvem deu ptes. al mes i ens enviaven una revista, *Germanor*, que explicava les activitats dels orfeons de la nostra terra.

Érem al 1930, la *Germanor*, davall la direcció dels mestres Millet i Pujol, organitza a Barcelona un gran festival o aplec de tots els orfeons de Catalunya, en total 51, i diverses cobles. El Sr. Soler ens proposa de prendre-hi part i nosaltres ho acceptem de bon grat. El mestre aconseguix que siguem invitats i comencen els assajos a plena marxa. El 12 de juliol agafem el tren i cap a Barcelona, pagant-nos les despeses del viatge i allotjant-nos a l'Hotel núm. 1 de la plaça d'Espanya. Ens acompanya en aquest viatge i com a alcalde de la Vila el Sr. Nofre, antic president de l'Entitat.

El directiu Juli Febrer va tenir la idea d'abans de començar el concert obsequiar el mestre Millet amb un ram de flors, i així ho vam fer. No puc descriure l'emoció que va produir en tot l'Estadi de Montjuïc aquest acte: l'amic Febrer amb la seua barretina entrega el ram al mestre Millet entre els aplaudiments dels milers d'espectadors i cantaires. Després vam desfilar per la pista de l'estadi, la nostra Senyera portada pel directiu Alejandro Peris, vestit de pagès, amb la seua corpulència, Cinta *la Grogà* també amb el vestit de la nostra terra i un magnífic mantó i altres cantaires i darrere l'alcalde Sr. Nofre i jo com a president. Els fotògrafs ens retrataven com si fóssem artistes

El directiu Juli Febrer obsequia, en nom de l'Orfeó Montsià, el director de l'Orfeó Català, Sr. Lluís Millet

de cine i al dia següent tots els diaris portaven les nostres fotos i, especialment, *La Vanguardia* del dimarts 15 de juliol en la seua primera pàgina. De tots els actes en què va participar l'Orfeó cap va ser, per a mi, tan emocionant. Sis mil veus cantant totes a una, junt amb les sis cobles, davall la batuta del gran Lluís Millet.

De retorn de Barcelona i dirigits pel mestre Soler, l'Orfeó emprèn una nova vitalitat. L'any 1931 visitem Benicarló amb motiu de la seua Festa Major. Proclamada la República, amb motiu de la visita que el Sr. Marcel·lí Domingo fa a Tortosa, se li fa un homenatge en què prenem part. Després del concert vam ser rebuts pel ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, càrrec que llavors tenia el Sr. Marcel·lí Domingo. Ens va felicitar i ens va preguntar si teníem alguna subvenció. Al dir-li que no va quedar admirat que féssim tant sense mitjans econòmics, i ens va concedir mil ptes.

Com que el Sr. Soler era un bon pianista, junt amb l'Orquestra i un conjunt d'elements de l'Orfeó va emprendre la representació de

BUTLLETI

DEL

ANY I - N.º 1

MARÇ 1932

El primer número del nostre butlletí

sarsueles, entre elles *Los de Aragón*, *La Dolorosa* i moltes més. Eren els principals artistes Teresina Galià, com a soprano; Pere Peralta, com a tenor; Riba, com a baix, i molts altres de gran vàlua, com Pere Gauxachs, *Trampa*, Ramon Rubio, Galià, Caramel·lo, Dolors Vericat, Lluïsa Navarro i altres, que em sap greu no recordar; i, per acabar, com a director d'escena Josep Sansano. Per la Festa Major, i també en altres ocasions, es representaven les sarsueles i el teatre s'omplia de la gent del poble i també de la comarca. Es feien representacions als pobles dels voltants, sempre amb gran èxit artístic, perquè en aquells temps Uldecona es podia envanir de tenir un conjunt artístic propi d'una gran ciutat.

L'any 1932 es crea la biblioteca i queda encarregada de bibliotecària Pietat Fabra. També la Junta acorda la publicació d'un *Butlletí* per comunicar-se amb els socis i a la vegada perquè tothom que volgués hi pogués desenrotllar les seues aficions literàries. El primer número apareix al març del 1932. La portada, molt bonica, fou deguda a la ploma del germà de Juli Febrer, pintor que ja havia exposat a Barcelona i Madrid.

Per les Festes de Sant Joan d'aquest any 1932 actuem a Vinaròs. Del *Butlletí* núm. 2 reproduïm la ressenya del viatge (mantenint l'ortografia de l'origina):

EXCURSIÓ ARTÍSTICA A VINAROÇ

25 juny.—

Requerits per la Comissió de festejos, de la veïna ciutat, de quin programa oficial formabem part, es destacà nostra massa coral a donar compliment al compromís que adquirírem, corresponent a l'exquísita gentilesa dels oferiments de l'esmentada comissió de festes. Després de la salutació de protocol, a la ciutat, tingué lloc el concert a la plaça de braus, conjuntament amb la Cobla Catalunya, de Reus, l'aclopament fou ajustadíssim posant de manifest, una vegada més, les condicions excepcionals del nostre mestre, en Normand Soler.

El concert es desenrotllà en mig de l'entusiasme del públic que ovacionà totes

les obres, destacant-se en "Ecos del Turia" i "Marinada", al finalitzar la qual fou colocada en nostra senyera una formosa llaçada ofrena d'aquell Ajuntament.

De nit i després del repòs necessari als cantaires, tingué lloc el concert públic al emplaçament de la fira. Totes les obres foren molt aplaudides i escoltades, malgrat el lloc, amb l'atenció deguda.

Cal remarcar d'aquesta sortida, el comportament correcte i disciplinat dels orfeonistes, així com també l'excel·lent organització i millor voluntat dels nostres amics de Vinaroç, dels que conservarem sempre un grat recort.

També vam fer una excursió a València amb els autos de Jaques, que vam pagar amb les quotes que pagàvem els orfeonistes. Com que anàvem pel nostre compte sols ens proposàvem visitar l'Ajuntament i saludar el Sr. alcalde. Vam interpretar *Ecos del Túria*; el solo era a càrrec de Teresina Galià, i tant ella com la massa coral ho feren tan bé que alcalde i regidors quedaren admirats i, anunciant-nos que ens esperaven per les Falles, ens ensenyaren la llaçada que pensaven posar a la nostra senyera, tot dient: «Farem una llaçada digna d'aquest gran orfeó i la col·locarem quan torneu a vindre». Després vam estar al Casal Català, on vam cantar unes cançons i ens van obsequiar esplèndidament.

Poc temps després, i amb motiu del trasllat d'uns membres del Casal Català a Barcelona per retre homenatge l'11 de setembre a Rafel de Casanova, ens van portar una hermosa llaçada brodada en or i amb la dedicatòria «El Ayuntamiento de Valencia al Orfeó Montsià de Uldecona». Aprofitant aquesta facilitat, decidim fer una corona de flors naturals i, amb una llaçada, Alejandro Peris i Juli Febrer, en l'auto dels valencians, van a Barcelona i la depositen davant l'estàtua de Casanova.

Per aquest temps fa fallida el Banc de Tortosa, que tenia al seu poder la major part de les obligacions que devia l'Orfeó i de les quals responia amb el local. Un dia em criden a la Notaria i allí em trobo amb uns senyors que

HORARI

de classes i d'assaigs de
l'Orfeó Montsià

SOLFEIG I TEORIA

Dilluns, dimecres, i divendres,
de les cinc a les sis del vespre.

ASSAIGS

Senyoretes: Dilluns i dimecres
de nou a onze de la nit.

Homes: Dimarts i dijous, de nou
a onze del vespre.

Conjunts: Divendres a les ma-
teixes hores.

Els conjunts generals i assaigs
extraordinaris seràn avisats opor-
tunament a la pissarra.

TEATRE

Els dies i hores que oportuna-
ment assenyali el Sr. Director.

*A l'objecte d'estimular les
aficions literàries de nos-
tres orfeonistes, reservem
aquesta plana als treballs
llurs, tenint sempre en
compte la limitació d'a-
quest BUTLLETÍ i respec-
tant fidelment l'original.*

El meu pomell de flors

A les companyes d'Orfeó

El pomell que més estimo,
sabeu de que està format?
De quatre roselles roges
i cinc espigues de blat,
enllaçades totes elles
per una corvada falç,
que és emblema del nostre himne
i un símbol de llibertat
que portem dintre el cor nostre,
arreu, tots els catalans,
honrant així nostra terra
tan petiteta... i tan gran!

PIRTAT FABRA

Pàgines dels butlletins núm. 2 i 3 de l'Orfeó Montsià

diuen ser la comissió liquidadora del Banc de Tortosa i que volien que al més aviat possible paguéssim el nostre deute. M'anuncien que si no ho fèiem en un termini breu ens embargarien i subhastarien el local. Ja us podeu figurar l'efecte que em van produir aquestes paraules. Els vaig dir que tinguessen en compte l'origen del deute, que l'Orfeó no volia endeutar-se però que la situació quasi fou imposada per conveniències del Banc que el nostre local era el fruit de l'esforç, del sacrifici i de la il·lusió de tot el poble i que quan es reunirien tots els socis per donar-los compte del propòsit del Banc de prendre'ns el nostre Casal, el disgust i la indignació serien tan grans que no sabia què podia passar. «Jo, senyors, els demano -vaig dir- la màxima consideració mentre busquem una solució a aquest problema tan gran». Un d'aquells senyors, al veure'm tan disgustat i acalorat, em va dir: «Sr. Querol, comprenc les seues raons; no es disguste, que jo li prometo que buscarem una forma d'arreglar-ho».

Uns dies després em crida el delegat del Banc, Sr. Ferré, preguntant-me com teníem l'assumpte, perquè els dies passaven. Li vaig contestar que no paràvem de fer gestions per trobar els diners. Llavors, ell, amb un to de burla, em diu: «No ens enganyem, vostès no trobaran ni una pesseta, tinc informes que a l'Orfeó no han quedat més de quatre descamisats», paraules textuales. Al sentir això, en lloc de contestar com es mereixia, vaig callar per no perjudicar l'Orfeó, sols vaig dir: «El temps ja li dirà la veritat». Tantes coses li van dir a aquell senyor sobre l'Orfeó i els seus dirigents una camarilla del poble (la qual somniava que no sortiríem d'aquesta mala situació i que s'acabaria l'Orfeó i perdríem el local) que, quan es va solucionar tot satisfactòriament, ens va tenir tanta confiança que no va vacil·lar a dir qui eren el grupet que tant de mal ens volia.

Vam fer un viatge a Barcelona i fórem rebuts pel president de la Generalitat i el

conseller de Cultura, Sr. Gassol. Aquest ens va presentar el director i fundador de la Caixa de Pensions, que ens va rebre junt amb el sots-director. Els vam exposar el nostre problema, proposant-los de cedir-los el local, amb la condició que l'Orfeó pogués desenvolupar les seues activitats sense cap trava. El Sr. Moragas i el Sr. Boix ens escoltaren atentament i van dir que ho estudiarien i que, mentrestant, esbrinéssem per quina quantitat el Banc cediria les obligacions que tenia en el seu poder.

Totes aquestes negociacions les portàvem a cap el Sr. Juli Febrer, el Sr. Alejandro Peris i el que escriu aquestes *Memòries*. Vam demanar al delegat del Banc per quant ens vendrien les obligacions que tenien i en quina forma les pagaríem. Després d'uns dies ens contesten que ens farien un descompte del 25% si pagàvem al comptat. Ja amb aquestes dades tornem a Barcelona per entrevistar-nos amb els dirigents de la Caixa de Pensions, que sempre ens rebien amb respecte i estimació, al revés dels desconsiderats del Banc. En una d'aquestes entrevistes el Sr. Boix diu, dirigint-se al Sr. Moragas: «I si a aquests senyors els féssim un préstec en lloc de la venda del local?». Els vam contestar: «No es poden figurar l'alegria de tot el poble, si no fos necessària la venda del local». Però vam afegir que potser no podríem pagar els interessos i l'amortització. El Sr. Boix diu: «Nosaltres tenim l'Obra Social, a través de la qual donem subvencions a entitats culturals, i us podríem donar com a subvenció l'import dels interessos». Amb aquestes condicions que ens feia la Caixa, vam reunir tots els socis i els vam explicar el que, si ells ho aprovaven, es podia fer. L'alegria de tots fou immensa, tot eren aplaudiments i abraçades. S'havia salvat el local, la nostra casa. La Caixa ens feia un préstec de 127.000 ptes. a amortitzar en 20 anys. Tots els que teníem obligacions vam anar al Banc, que ens les va pagar. Tot això, explicat en mitja plana, va durar vora tres anys. Es va fer l'escriptura al mes de juliol de 1934. Van firmar un fill del Sr. Alfonso Gas - propietari de la fàbrica de sansa que va portar el Sr. Moreira a Ulldecona - pel consell del Banc, el delegat Sr. Borrajo i, per l'Orfeó, Alejandro Peris (que era president per dimissió, feia temps, del Sr. Agustí Camps), Juli Febrer i jo.

En una de les diverses visites amb els senyors de la Caixa el Sr. Moragas ens diu: «Nosaltres tenim el propòsit d'obrir una sucursal a Ulldecona i hem pensat que, si a vostès els interessava, podríem instal·lar-la al seu local i del lloguer podrien pagar l'amortització». Ens va semblar molt bé i tot seguit l'arquitecte de la Caixa i el Sr. Pallarés, delegat d'obres de la institució, vingueren a Ulldecona, examinaren el local i feren els plànols.

Damunt del cafè es faria el pis del delegat; damunt de la sala de música s'instal·laria una sala d'exposicions; les oficines serien als baixos amb porta al carrer Major. Això, com és natural, es va saber tot seguit per tot el poble, i poc després rebíem avís del Sr. Moragas que acudíssem al seu despatx, on ens comunica que, sentint-ho molt, no era possible portar a cap aquest projecte, ja que uns senyors d'Ulldecona s'havien presentat dient que si es feien les oficines de la Caixa a l'Orfeó ells i molts altres propietaris no serien clients de la Caixa. En vista d'això desistien, ja que la Caixa era una institució per a tots i no volien prendre part en lluites de poble.

Al principi de 1935 es renova la Junta, deixa el càrrec de president Alejandro Peris i es nomena com tal Juli Febrer i jo com a vice-president. L'Orfeó seguia el seu treball cultural: solfeig, classes d'ensenyament primari i secundari, assaigs de l'orquestra i de la coral, festivals, teatre, sarsueles..., un repertori extensíssim que si s'hagués d'enumerar ompliria una plana. Com a mostra vegeu un programa de festes i una còpia del *Butlletí*. Esciment a part del jardí i a l'estiu el jovent s'hi diverteix amb revetles i altres balls.

L'amic Febrer era agent del Banc Hipotecari i poc després de ser nomenat president és traslladat a Reus, i allà va marxar amb la seua família. Com que jo era el vice-president, ja em tens altra vegada, per rebot, al davant de la Presidència, i sempre darrere de la vàlua d'un Nofre o d'un Febrer. Aquest senyor, d'una gran cultura, activitat i simpatia, estimava l'Orfeó com una mare i era correspost amb afecte per tots els socis, que li havien tret un

renom, a causa de la seua corpulència, mig de burla i mig de simpatia. Al marxar va deixar un gran buit. Al principi de l'any 1936, a la renovació de la Junta, l'ambient de convivència del poble i també de l'Orfeó s'enrareix. Cesso de president i també surto de la Junta. Es nomena president Miquel Muñoz, que fins llavors feia de secretari. Quedo com a soci després d'haver estat a la Junta Directiva des de la fundació. Aviat es produeix la revolta militar. Molts joves, ja voluntaris, ja per les quintes, deixen el poble. La vida de l'Orfeó decau. El mestre Soler i la seua família ens deixen i tornen a Barcelona. Sols funciona el cafè. Es fa un altra renovació de Junta: Miquel Muñoz s'ocupa d'altres coses i es nomena president Agustí Labèrnia. El 15 d'abril entren les forces nacionals. L'Orfeó és ocupat per la secció de transmissions de l'exèrcit i el molí de la meua família, contigu, és utilitzat com a cuina. Poc temps després, amb gran dolor del meu cor i indignació de la meua ànima, anant sovint a l'hort que tenim a continuació del molí, haig de veure pel carrer, abandonats i trepitjats,

tots els nostres papers: solfes, quaderns dels alumnes d'ensenyança, els llibres de la Biblioteca... tot abandonat o cremat per encendre la cuina dels soldats. També es cremen bancs, cadires i altres. I de la senyera, què se'n fa? No ho sé. Sols diré que Vicent Aubà, gran cantaire i director de l'Orfeó Ulldeconenc, fill il·lustre de l'Orfeó Montsià, em digué que ell l'havia recollit i l'havia portat per salvar-la a casa d'una coneguda família orfeonista, on suposo que encara la tenen.

Així va morir una institució popular i cultural que en l'aspecte espiritual va formar una generació de la qual avui, l'any 1971, pocs en quedem, encara que considero que hi ha un vigorós rebrot en l'Orfeó Ulldeconenc, i en l'aspecte material tenim el Teatre Municipal, antic Orfeó, on es realitzen moltes activitats culturals i festives, com el pregó de festes, La Pasión, funcions de teatre i altres actes, tots ells en un local fet per bastants ulldeconencs i, avui, propietat de tot Ulldecona.

El Casal de l'Orfeó Montsià